

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Irving Stone
THE GREEK TREASURE

Copyright © 1975, by Irving Stone

This Translation published by arrangement with Doubleday, an imprint of
The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House, LLC.
Translation Copyright © 2017 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02151-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od
drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u
potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva
životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Irving Stoun

GRČKO BLAGO

BIOGRAFSKI ROMAN O HENRIJU I SOFIJI ŠLIMAN

Prevela Ljerka Radović

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2017.

Za Džin Stoun, moje grčko blago

PREDGOVOR

Želim da izrazim najdublju zahvalnost za neiscrpnu ljubaznost i pomoć doktoru Fransisu R. Voltonu, direktoru, i njegovim pomoćnicima u Biblioteci Genadijus, pri Američkoj školi za klasične studije u Atini, u Grčkoj. Između ostalog, dok sam radio u njihovom arhivu Henrija Šlimana dopustili su mi da koristim i navodim dokumenta na koja oni imaju autorska prava.

Imao sam sreću da se nađem u Atini kada je Biblioteka Genadijus od posljednjeg Šlimanovog unuka kupila veliki kofer intimnih pisama koja su razmenjivali Henri i Sofija Šliman i porodica Engastromenos. Do tog trenutka ona nisu bila u pisanoj zaostavštini u vlasništvu Biblioteke Genadijus. Ta pisma otkrivaju potpunu i istinitu priču o odnosima između Henrija i Sofije, od dana kad su se upoznali do njegove smrti, dvadeset jednu godinu kasnije. Niko osim porodice nije nikad video ta pisma, čak ni Ernst Majer, koji je saradivao sa Šlimanovim potomcima u izdavanju dve knjige njegovih pisama iz 1953. i 1958. godine.

I. S.

„Dugi neizmerni otkucaji vremena pokreću sve. Nema ničeg skrivenog što ne bi moglo da se iznese na videlo. Ničeg jednom poznatog što ne bi moglo da postane nepoznato.“

Sofokle, Ajant

KNJIGA PRVA

„MORAŠ DA VERUJEŠ“

1.

Pomagala je seoskim devojkama da za dolazeći praznik ukrase ikonu Svetog Meletija, stavljajući bele rade, hrizanteme koje cvetaju krajem avgusta i zevalice oko oltara usred crkvice. Njena mlađa sestra Marigo utrča bez daha i uzviknu:

– Sofija! Stigao je Amerikanac. Tvoj prosac, gospodin Šliman!

Prestrašena, dok su joj nežne ruke još bile u vazduhu i kačile venac na zid, jedino je uspela da promrmlja:

– Već! A nismo ga očekivali do subote.

– Možda, ali eno ga, sedi u vrtu i pije limunadu. Doveo ga je ujak Vimpos. Majka kaže da požuriš.

– Odmah dolazim. Kaži majci da ću se najpre okupati i presvući haljinu.

Marigo istrča kroz dvokrilna vrata koja su već bila ukrašena grančicama mirte i kozlaca. Sofija spusti cveće i zastade na malim domaćim tepisima, novim i lepim, s geometrijskim šarama u mnogo boja, koje su devojke donele od kuće za taj dan, da zamene starije i lošije crkvene tepihe. I ostale devojke prestale su da rade i sa zanimanjem su je posmatrale. Do pre godinu dana bile su njene letnje prijateljice i družila se s njima kad bi njena porodica došla u Kolon, više od kilometar i po udaljen od Atine. Tu su Engastromenosovi imali letnjikovac u svezem, drvećem osenčenom predgrađu. Ali to je bilo pre finansijskog sloma njenog oca. Sad je letnjikovac postao njihovo utočište. Sofija je uspela da završi poslednju godinu skupe devojačke škole, najbolje u Grčkoj, samo zahvaljujući odricanju cele porodice i njenog već zaduženog ujaka Vimposa.

– *Herete* – promrmlja ona svojim prijateljicama, polazeći prema vratima.

Napolju je suva blagotvorna vrelina kasnog leta pritisla Trg Svetog Meletija pun muškaraca koji su svratili u svoje omiljene kafanice pod palmama i bagremovima na šoljicu jake turske kafe. Čaše vode koje su stajale pored kafe, s kašičicom preko, blistale su na suncu. Sofijina kuća nalazila se na ćošku, preko puta Crkve Svetog Meletija, ali umesto da preseče dijagonalno preko vrelag trotoara, kako je obično išla, pošla je ispod drveća koje je ovičavalo dve strane trga. Nije žurila u susret svojoj sudbini, bio joj je potreban miran predah da bi se setila svega što se dogodilo od onog martovskog dana, pre gotovo šest meseci, kada je njen ujak započeo nešto što je za sedamnaestogodišnju Sofiju Engastromenos bilo jedva više od romantične obesne šale. A sad je svega nekoliko trenutaka razdvajalo tu šalu od ostvarenja.

Irving Stoun

Kada je Teoklet Vimpos studirao teologiju na Univerzitetu u Sankt Peterburgu 1856, pre trinaest godina, podučavao je starogrčkom nekog Nemca, tada carskog podanika, koji je imao nezasićen apetit za jezike, pa i talenat da novi jezik nauči za nekoliko nedelja. Čovek nije prošao redovno školovanje, proveo je zapravo veći deo svog tridesetčetvorogodišnjeg života kao veletrgovac indiga, maslinovog ulja i čaja. Gomilao je bogatstvo usmeravajući sav trud na kvalitet robe i zadovoljavanje kupaca. Dvadesetčetvorogodišnji student teologije i Hajnrih Šliman postali su prijatelji.

Hajnrih Šliman rodio se u parohiji u Meklenburgu, u Nemačkoj, 6. januara 1822. godine. Budući da je naučio ruski jezik, firma u kojoj je radio u Amsterdamu, B. H. Šreder i komp., poslala ga je u Sankt Peterburg za zastupnika. Tu je dobro služio svojim direktorima pa je dobio odobrenje da osnuje sopstvenu trgovinu. Postao je i carski podanik. Na vrhuncu zlatne groznice, 1850. godine, otišao je u Kaliforniju, gde je ponovo nagomilao bogatstvo. Nakon dve godine vratio se u Sankt Peterburg, oženio se, dobio troje dece i zaradio treće bogatstvo tokom Krimskog rata.

Njegov brak je bio potpuni neuspeh.

U proleće 1869. otišao je u Njujork, dobio dokumenta za državljanstvo, koja su glasila na ime Henri Šliman, i preselio se u Indijanapolis da bi brzo dobio razvod braka. Odatle je saletao pismima svog starog prijatelja, sada oca Teokleta Vimposa, ljubazno ga moleći da mu pronađe neku mladu Grkinju za ženu. Otac Vimpos je odmah posetio svoje rođake, Sofijine roditelje, i rekao im da bi preporučio njihovu mladu kćerku Sofiju. Opisujući karakter čoveka koji je sad koristio američki oblik imena Henri Šliman, ispričao im je o svojim posetama Šlimanovoj trgovini na veliko na reci Nevi u Sankt Peterburgu.

„Neki su smatrali da je njegov način trgovanja pomalo fanatičan, jer je svojim službenicima poveravao samo rutinske poslove. Sam je primao svakog kupca, saznao bi šta on traži, i pregledao pošiljku pre nego što izađe iz skladišta. Tokom Krimskog rata držao je monopol u trgovini indigom – robom koja je bila preko potrebna ruskoj vojsci. Krajem 1863, kada je imao četrdeset jednu godinu, mogao je da se povuče s posla. Rekao mi je da, istina, obožava novac, ali da mu je to samo sredstvo za krajnji cilj – finansiranje otkrića Homerove Troje.“

A sada je stigao u Kolon, dva meseca posle Sofijine mature.

U najudaljenijem ćošku trga Sofija se okrenu, podižući se blago na prste dok je skretala prema kući. Nasmejala se ispuštajući vesele melodične zvuke kad se setila pisma koje je gospodin Šliman napisao njenom ujaku Vimposu iz Pariza. Vimpos joj je dao to pismo. Toliko ga je puta pročitala da ga je znala napamet:

Dragi prijatelju! Ne mogu ti opisati koliko volim tvoj grad i njegove stanovnike... Kunem ti se telom svoje majke da ću se svom svojom dušom

Grčko blago

i svom svojom energijom truditi da usrećim svoju buduću ženu. Kunem se da nikad neće imati razloga za žaljenje, držaću je kao malo vode na dlanu, ako bude dobra i mila...

Zbog toga te molim da uz svoj odgovor priložiš portrete nekoliko lepih Grkinja. Ali ako možeš da mi pošalješ portret devojke koju si mi namenio, još bolje! Usrdno te molim: izaberi mi ženu s onakvim anđeoskim karakterom kakav ima tvoja udata sestra. Treba da bude siromašna, ali dobro vaspitana; mora da se oduševljava Homerom i preporodom moje ljubljene Grčke. Svejedno je da li zna strane jezike ili ne zna. Ali mora da bude grčki tip, crnokosa i, ako je moguće, lepa. Ali moj glavni zahtev je – dobro i milo srce! Možda poznaješ neko siročje, kćerku nekog naučnika koja mora da zarađuje kao guvernanta, a koja ima sve vrline koje tražim.

Kad je stigla kući, Sofija uđe na vrata koja su se retko upotrebljavala, da se zaštititi od pogleda porodice i cenjenog gosta, koji je sedeo napolju u bašti. Dok je stajala s rukom na kvaci, obuze je trenutna nesigurnost: da li da se povuče u kuću ili da se upozna s čovekom za koga njena porodica želi da je uda? Nije mogla da se odluči.

„Što se toga tiče, ni Henri Šliman nije mogao lako da se odluči“, pomisli ona. Drugo pismo ujaku Vimposu gotovo da je satrlo njenu majku, koju su u Kolonu zvali madam Viktorija, jer je do najmanjeg detalja oponašala oblačenje britanske kraljice.

Teoklet Vimpos, izjavljujući da ne želi da ga okrive zbog očiglednog nepotizma, uz Sofijinu fotografiju poslao je fotografije još dveju privlačnih mladih žena. Šliman je odgovorio početkom marta na modernom grčkom:

Kao stari putnik i dobar tumač lica, odmah mogu da pročitam karakter dveju devojaka sa slika. Prezime Poliksene Gousti pokazuje da su njeni preci bili Italijani. Po godinama odgovara da mi bude žena, ali je rođena gospodarica, voli da zapoveda, razdražljiva je i ljutita. Ali možda i grešim; kad bismo se videli licem u lice, možda bih u njoj otkrio bogatstvo svih vrlina. Što se tiče Sofije Engastromenos, ona je divna žena, ljubazna, samilosna, plemenita, dobra domaćica, živahna i dobro vaspitana. Ali, nažalost, premlada za čoveka od četrdeset sedam godina!

Ona okrenu kvaku, uđe u skromnu ali prijatnu seosku vilu Engastromenosovih i uputi se kroz predsoblje, sa ulazom u dnevnu sobu na desnoj a u trpezariju na levoj strani. U kuhinji dohvati okrugli lavor i nali vrelu vodu iz ogromnog lonca koji je *kirija** Viktorija Engastromenos držala na šporetu na ugallj.

* Gospodarica.

Irving Stoun

Mirnim korakom popela se uskim stepeništem u spavaću sobu, pazeći da ne prolije vrelu vodu. U svojoj sobi na čošku, koja je gledala na trg, stavi lavor na umivaonik, prostre peškir na pod, izvadi krpu za pranje iz komode, uze četvrtasti grčki sapun s police i spusti ga u vodu da smekša. Skide pamučnu haljinu, ukrašenu sitnim cvetićima, sašivenu od bale jeftinog materijala koji je njen otac prodavao u svojoj prodavnici tekstila na Trgu Romvis, nešto između organdina i muslina, otkopčavajući najpre dugmad na kratkom prsluku, nanizanu od vrata do struka, a zatim iskliznu iz dugačke široke suknje, koju obesi iza zavese u jednom uglu sobe. Bacala je rublje, komad po komad, na uski krevet s bronzanim šipkama na uzglavlju i podnožju, navlačeći nabrane čarape na kugle na krajevima šipaka. Nakvasila je krpu za pranje u lavoru i počela da se trlja.

Kad se uspravi da se obriše, ugleda svoj odraz u ogledalu s pozlaćenim okvirom, koje je visilo na zidu iznad umivaonika. Njena figura bila je sitna ali čvrsta, lepo zaobljenih ramena, čvrstih, dobro oblikovanih grudi, uskog struka. Imala je neobično duge noge za Grkinju, a za svojih sedamnaest godina izrasla je sto šezdeset tri centimetra, više nego većina njenih vršnjakinja u Arsakeionu. I po stasu i po temperamentu više je ličila na očevu porodicu.

Trgnuvši se, shvatila je da je svesna svog tela na neki sasvim drugačiji način nego ikad ranije.

„Da li je to“, razmišljala je, „zbog prosca u našoj bašti, koji možda upravo raspravlja s mojim roditeljima o braku? Jer moje telo će deliti...? Moj muž, deca koju ću rađati...? Kako će izgledati ljubav?“ Hoće li i kad se uda biti isto tako srećna kao što je sad dok je devojka?

Sedela je na krevetu, na čošku visokog jastuka, navlačeći čisto rublje koje je mirisalo na ljubičice iz vrećica sa suvim cvećem, koje je njena majka stavila u kćerkinu fioku, i obuvala čarape na mršave noge. Kad je to završila, pogleda se u ogledalo.

„Crte mog lica previše su...“, tražila je reč, „previše... određene.“ Ali u Arsakeionu su joj govorili da je lepota žene u njenom karakteru. Podrugljivo iskrivi lice i okrenu leđa ogledalu. Nikada niko nije izjavio da je lepa; ta reč ne pristaje dobro njenoj spoljašnosti. Ali bilo je ljudi koji su videli da iz njenog lica zrači neka otmenost: patricijska glava stajala je uspravno, ljupka na vitkom vratu, a lice je blistalo nekim unutrašnjim svetlom koje je bilo odraz sjedinjenja snage i nežnosti.

S navalom osećanja seti se onoga što joj je rekao njen ujak Vimpos tokom maturalnih ispita prošlog juna:

– Sofija, draga, danas se na tvom licu, blistavom od sreće, vide sva ozbiljnost i lepota klasične Grkinje: crna kosa začesljana preko ušiju, ružičastih poput školjki, oštre crne obrve, kakve smo nasledili od majčine porodice; velike crne oči, ravan nos, svetao ten; divna usta, s punom i crvenom donjom usnom, brada koju je mogao da izvaja Fidija u svom vajarskom ateljeu u Olimpiji. Uprkos

Grčko blago

veseljoj i dobroj naravi, po držanju glave naslućuju se ozbiljnost i dostojanstvo. I to je klasično grčki.

– Ujače Teoklete – uzviknula je iznenađeno, jer njena porodica nije bila sklona da otkriva svoja osećanja – ispevaj još i romantičnu pesmu!

– Jao, prvu i poslednju! Hteo sam danas da ti saopštim jednu novost, Sofija. Odrekao sam se profesorskog položaja na univerzitetu da bih postao episkop naše crkve.

– Episkop! Ali to znači da nikad nećeš moći da se oženiš...

– Ni da volim, Sofija. Nikad nisam voleo nijednu ženu. Samo Boga i našu crkvu. Postavljenje će biti u decembru, onda ću postati episkop Mantinije i Kinurije.

Sofija priđe prozoru u predsoblju iznenada poželevši da vidi svog prosca. Zagledavši se u baštu, ugleda majku i oca. Sedeli su okrenuti leđima u grupi koja je okružila nepoznatog čoveka. To je nesumnjivo bio Henri Šliman, ali ga ona praktično nije ni videla. U sredini te grupe, okrenut prema kući, sedeo je otac Vimpos, visok, mršav čovek u crnoj sveštiničkoj mantiji, koja ga je pokrivala od Adamove jabučice do prstiju na nogama. Njegova koščata prilika nosila je veliku glavu.

„Mora takva da bude“, umeo je da napomene njen otac, „da bi nosila toliko mozga. Pitam se da li ga boli vrat.“

Gledajući čoveka nekako nežno, Sofija začu njegov gromki glas koji je dopirao duboko iz njega i postizao snagu dok se dizao prema zvučnoj kutiji u njegovom grlu. Teoklet Vimpos imao je trideset sedam godina i bio je dvadeset godina stariji od Sofije, ali mu je lice bilo mladalačko i bez bora. Rođen u senci Akropolja, diplomirao je teologiju na Univerzitetu u Atini. Dalje je studirao u Moskvi i Sankt Peterburgu, gde je podučavao Henrija Šlimana, a zatim je dobio godišnju stipendiju na Univerzitetu u Lajpcigu, gde je studirao kod dvojice najpoznatijih hebrejista Evrope i stekao doktorat filozofije. Vrativši se na univerzitet u Atini, u dvadeset i osmoj godini imenovan je za profesora teologije. Uveo je odsek za hebrejski i štampao prvi udžbenik u Grčkoj iz tog predmeta – *Elementi hebrejske gramatike*. Nakon šest godina, ne odrekavši se profesure, zamonašio se u pravoslavnoj crkvi, ali bez prelaska u crkvu.

Te zime došao je u Kolon da razgovara sa Sofijinim roditeljima. Kao episkop moraće da živi u Tripoliju, sedištu episkopije, u prilično siromašnom i neplodnom brdskom kraju na središnjem Peloponezu. Zbog dalekih putovanja i dugih godina studija, pritiskao ga je dug od dve hiljade dolara, za koji je lokalnim lihvarima mesečno plaćao dva odsto kamate. Najbolje porodice u Atini nudile su mu dobre miraze. Kako onda da postane episkop, kad se za to ne dobija plata? Kako da se izvuče iz dugova a da se ne oženi nekom nesrećnom devojkom koju ne voli?

Njegov prijatelj Henri Šliman rešio je taj problem kada je dao nalog svojoj banci u Parizu da Vimposu pošalje ček. To ga je oslobodilo sve većih dugova.

Henri Šliman!

Irving Stoun

Kad je Teoklet Vimpos primio prvo pismo u kojem je prijatelj tražio da mu pronađe ženu, odmah je pomislio na Sofiju. On i Sofija bili su dobri drugovi dok je ona rasla, simpatična, posebno u godinama koje je provela u Arsakeionu, kad joj je bila potrebna pomoć u učenju težih predmeta – Euklidove geometrije, eksperimentalne fizike, starogrčkog jezika Homera i Tukidida. Sofija je uvek bila energično dete koje voli da se smeje i igra. Bila je ozbiljna i u učenju, a kad je napunila sedamnaest godina, izgledala je zrelije nego ostale devojke u tim godinama.

„Izgleda...“, osmehnu se otac Vimpos. „Šta čovek zapravo može da zna o tome kakva je mlada devojka?“

Bilo mu je prirodno da razmišlja o Sofijinom braku. Sve grčke porodice koje su imale sedamnaestogodišnje devojke počinjale su da tragaju za mladoženjom, da mere traženi miraz. Devojke su malo toga smele da kažu, nijedna se nije protivila tradiciji. Teoklet Vimpos prekršio je to pravilo, zahtevajući da Sofija bude prisutna kad njenim roditeljima saopšti zahteve Henrija Šlimana. Svi su se složili da se pošalje i njeno ime.

Sofija je gledala svog prijatelja i rođaka s upalim obrazima askete, koji se naslađivao knjigama i učenjem umesto ukusnim dolmadakijama i musakom. Nosio je gustu bradu već kao profesor, ali mu je kosa tada bila kratko podšišana. Otkad je postao sveštenik, pre tri godine, morao je da pusti kosu, koja je sad bila uredno zavezana na vratu, ispod okrugle crne kamilavke. Sofija je bila sigurna da joj on ne želi ništa drugo do dobar život i sreću.

Letimično je pogledala gospodina Šlimana, ali nije htela da nagađa kakav je. Umesto toga, spustila se na kolena pred ikonom prelepe ali ozbiljne Device Marije, u tamnojubičastoj odeći i kapuljači, i zamolila je da joj ona pokaže put.

2.

Bela haljina od finog lanenog platna, koju je njena starija sestra Katingo ostavila kad se udala pre nekoliko godina jer joj je bila premala – imala je majčin stas, s punim rukama, kukovima, stomakom i zadnjicom – Sofiji je bila prevelika. Ona je to znala dok je zakopčavala okovratnik od čipke, ali bolju nije imala. U porodici Engastromenos nije bilo nove odeće otkako je njen otac doživeo finansijski slom, koji ga je koštao unosne prodavnice tekstila i doma iznad nje na Trgu Romvis. Njihova kuća gledala je na neobičnu vizantijsku crkvu Svete Panagije, gde su kršteni Sofija i ostalih petoro Engastromenosove dece, i na bučnu ulicu Evangelistrijas sa sjajnim Akropoljom koja se uzdizao iznad nje.

Porodica je uspela da Katingi spremi dobar miraz i tako je ona dobila za muža časovničara Joanisa Sinesiosa; ali ubrzo posle venčanja dospeo je na plaćanje veliki zajam koji je deponovao Jorgos Engastromenos. Njegovi ortaci su pobegli iz zemlje, ostavivši ga da sam odgovara za taj dug. Da bi ispunio zakonske obaveze, Jorgos je morao da proda lepu zgradu koju je kupio ženinin mirazom,

prostranu kuću u koju se ulazilo na sporedni ulaz, s mnogo spavaćih soba, baštom na krovu, mansardom gde su spavali dečaci, lepim dvostrukim vratima koja su vodila do balkona okruženog ogradom od kovanog gvožđa, gde je porodica mogla da sedi posle večere i uživa u svežini.

Sada više nije bilo kuće na Trgu Romvis, odmah pored modernog Ermua, ni miraza Viktorije Geladakis. Jorgos je ponovo iznajmio prodavnicu u kojoj su radili njegovi stariji sinovi Aleksandar i Spiros, ali uz tako visok zakup da su njih trojica jedva zarađivala za svakodnevne potrebe.

Taj neuspeh je naškodilo i položaju porodice Engastromenos u društvenoj hijerarhiji Atine. Sad su Sofija i Marigo ostale bez miraza, što im je zapravo onemogućilo sklapanje braka; najmlađi sin Panagiot, koji je imao deset godina i već je pokazivao nadarenost za knjige i učenje, što ga je predodredilo za univerzitet, ostaće bez akademskog obrazovanja.

Sofijina majka, gospođa Viktorija, niska i punačka, bila je ponosna i uravnotežena žena. Sjajnu kosu, podeljenu tačno po sredini glave, češljala je preko ušiju, da bi je na kraju smotala u gustu punđu. Uvek je bila besprekorno uredno odevena, čak i u kuhinji. Bila je potomak poznate porodice s Krita, koja je predvodila jedan od ranijih ustanaka protiv Turaka. Zbog toga su morali da pobegnu u Atinu, mali grad s blatnjavim ulicama, koji je malo pre toga, 1834. godine, proglašen za glavni grad Grčke. Iako je gubitak kuće i društvenog položaja bio težak udarac za gospođu Viktoriju, Sofija nikad nije čula majku da prekoreva lakoumnog oca zbog te nesreće, niti da se žali na oskudicu. Ali bila je iskrena sa Sofijom. Mirno je razgovarala s njom kad su ostale same u kući nakon preseljenja u Kolon.

– Draga moja Sofija, ovo se odnosi na tebe jer puniš sedamnaest godina i uskoro ćeš maturirati u Arsakeionu. Ni tvoj otac ni ja nismo želeli da te požurujemo, ali smo počeli da tražimo za tebe muža još ranije. Sada više ne možemo. Nema miraza, a nijedan muškarac koji bi hteo tobom da se oženi i koji bi mogao da ti pruži odgovarajući položaj u grčkom društvu neće to uraditi bez miraza.

Sofija je skočila i poljubila majku u čvrst i punačak obraz.

– Oh, majko, preda mnom je još punih sedam godina do dvadeset četvrte, pre nego što me budu smatrali usedelicom i devojkom koja više nije za udaju!

Gospođa Viktorija uzdrhta na reč „usedelica“.

– Oh, Sofija, naši su izgledi sada veoma slabi. Najbolje što možemo da ti priuštimo, to je neki siromašan parohijski sveštenik ili mlađi oficir u nekom zabačenom garnizonu. A najbolja prilika bio bi neki prekomorski Grk, koji se obogatio u Egiptu ili Maloj Aziji ili Sjedinjenim Američkim Državama i vratio se da potraži Grkinju za nevestu. Jedino njih ne zanima miraz; oni traže dobro vaspitanu devojkicu koja će biti dobra domaćica...

Sofija to nije previše ozbiljno shvatila.

– Već sam predala molbu za učiteljicu. S maturom Arsakeiona ne moram da polažem ni ispite.

Irving Stoun

Obukla se, gustu blistavu kosu začesljala je s čela i stavila biserne minduše. Spremila je veš i poravnala krevet. Više nije smela da se zadržava. Krenula je kroz predsoblje koje gleda na baštu. Cela porodica već je bila na okupu, kroz otvoren prozor čula je žamor tridesetak rođaka, koji su požurili s raznih strana Kolona da prvi put vide tog zagonetnog, čuvenog milionera koji je došao da prosi njihovu Sofiju.

„Ama zaista“, pomisli ona, osmehujući se ovlašno, „u stvari on sada prosi celu Grčku.“

Pismo koje je njen ujak Vimpos primio krajem aprila bilo je prava ženidbena ponuda:

Dragi prijatelju, već sam se zaljubio u Sofiju Engastromenos, pa se kunem da je ona jedina žena koja bi mogla da postane moja supruga. Ne znam da li ću moći njome da se oženim iz dva razloga: prvi, ne znam da li ću dobiti razvod braka; drugi, zbog bračnih razmirica šest godina nisam imao odnose sa ženom... Ako se uverimo da sam sposoban, neću oklevati da dođem u Atinu i razgovaram sa Sofijom, kojom ću se oženiti ako pri- stane. Do tada smo prisiljeni da čekamo jer ako sam impotentan... neću se ženiti. Da, ma koliko neka žena volela svog muža pre braka, uvek će ga prezirati ako ne bude mogao da zadovolji njenu fizičku strast.

Koliko je godina Sofiji? Kakve joj je boje kosa? Svira li klavir? Govori li strane jezike? Da li je dobra domaćica? Razume li Homera i ostale stare pisce? Hoće li pristati da promeni sadašnje mesto boravka za Pariz i prati muža na njegovim putovanjima u Italiju, Egipat i drugde...

Međutim, Sofija je znala da Henri Šliman već dva dana u Atini razmatra druge „izglede“ sledeći, kako je to otac Vimpos rekao, „kombinaciju tevtonske temelj- tosti i američke energije“. Ne samo da nije pokušavao da sakrije te sastanke od Vimposa nego ga je o njima i obavestio. Posetio je izvesnu gospođicu Harikleju, „koja na mene nije ostavila dobar utisak; visoka je, tužna i plašljiva“. Odatle se kolima odvezao do udovice kirije Kleopatre Lemom.

– Očekivao sam da vidim stariju pogrbljenu pod težinom nesreće i tužnog izgleda. Našao sam mladu, lepu i veselu ženu, koja je izgledala kao da nije starija od trideset godina. Vrlo mi se svidela. Mislim da bi za mene bilo mnogo bolje da se oženim mladom udovicom primernog ponašanja, koja već zna šta znači brak. Bila bi manje pohotna i senzualna, dok mlade devojkje veruju da u ispu- njenju njihovih fizičkih želja leže nebo i raj.

Pretvorio je svoj apartman u Hotelu d'Angletere na Trgu Sintagma, preko puta kraljevske palate, u samouslužni ženidbeni biro: od trenutka kad je stigao u Atinu i kad se pročulo da je došao da traži Grkinju za ženu, bio je zasut po- nudama najboljih porodica koje su imale idealne ali, nažalost, neudate kćerke.

Grčko blago

– Kad bih mogao da vodim tačno knjigovodstvo, rekao bih da se već video s petnaest mogućih nevesta i razgovarao s njima u roku od nekoliko dana! – rekao je Sofiji ujak Vimpos.

Sofija se nasmejala svojim melodičnim smehom, koji je veoma prijatno odzvanjao.

– Za tvog gospodina Šlimana zaista bi se moglo reći da je neobičan! – Onda se uozbiljila. Njene crne oči postale su zamišljene. – Ali kako da postupam s orkanom? Jedva da sam razmenila desetak rečenica s muškarcima van porodice.

Ako se Sofija i zabavljala misleći o tome da gospodin Šliman pokušava da se upozna i da razgovara sa svakom mladom ženom u Atini koja ima kvalifikacije da bude izabrana, njeni roditelji, za koje je ta udaja bila čamac za spasavanje, čudesno spušten s broda koji tone, bili su ozlojeđeni i obeshrabreni. Gospođa Viktorija rekla je Teokletu Vimposu:

– Ali zar nas gospodin Šliman ne sramoti i ne dira u naš porodični ponos time što juri po gradu i traži nevestu...?

– To je njegov način, Viktorija. Posmatrao sam ga kako posluje u Sankt Peterburgu, gde se obogatio istim takvim metodama. Mnogo je veća čast ako gospodin Šliman ne izabere ženu naslepo, prema jednoj fotografiji, već posle analiziranja svih ostalih mogućnosti.

Engastromenosovi su se umirili, ali su se oko usana gospođe Viktorije spuštale bore strepnje. Sa Šlimanom u porodici našao bi se i dobar miraz za njihovu najmlađu kćerku Marigo; univerzitetsko obrazovanje za njihovog najmlađeg sina, a i kapital kojim bi obnovili prodavnicu tekstila, koja je posle nesrećne prodaje zgrade propadala zbog pomanjkanja kredita.

Sofija je sve to znala: pristala je na udaju bez dvoumljenja.

Udešeni brakovi su najbolji, govorila je grčka tradicija.

Izašla je u baštu da se upozna s Henrijem Šlimanom, da ga vidi i da on vidi nju.

U bašti je bilo hladno kasno poslepodne; na vinovoj lozi još je bilo grožđa. Bilo je i voćaka koje je porodica Engastromenos zasadila pre mnogo godina: šipak, badem, kajsija i dud; poznata *gazija*, dinja kantalupa sa žutim cvećem finog mirisa. Stolovi i stolice bili su jednostavni, drveni, često upotrebljavani, jer su Engastromenosove tetke, stričevi i rođaci, kao i porodica gospođe Viktorije, Geladakisi, takođe imali letnjakove u Kolonu.

Cela porodica je ustala kad je Sofija prišla. To joj se nikad ranije nije dogodilo.

„Odjednom sam postala kneginja“, pomisli.

Činilo joj se da joj srce prejako lupa za devojkicu koja je sebi govorila da se neće uzbuđivati zbog prvog susreta, iako je znala da će je gospodin Šliman ispitivati sa istom temeljitošću s kakvom je procenjivao pošiljke indiga na aukcijama u Amsterdamu.

„Kako brzo putuje vest!“, pomisli. Za manje vremena nego što je njoj trebalo da pređe preko trga, okupa se i obuče, njeni rođaci su obukli svečana nedeljna

Irving Stoun

odela i zajedno s decom došli da posmatraju značajan fenomen: multimilionera koji je bio penzioner sa četrdeset i četiri godine, koji je proputovao celi svet i objavio dve knjige; rođeni Namac, koji je postao carev podanik, pa američki građanin, a sad želi da se oženi Grkinjom i sam postane Grk! Nešto toliko zanimljivo nije se dogodilo u Kolonu još otkad je rođen Sofokle, koji je svoje rodno mesto ovekovečio nadenuvši mu ime „Beli Kolon, hranjen nebeskom rosom, gde slavuji pevaju među bršljanom boje crnog vina“. Otkad je tu, u njegovoj blizini, nestao Edip. Kad je slepog Edipa njegova kćerka Antigona povelala prema Atini i kad ju je on jednog poslepodneva na prašnjavom putu zapitao: „Koje je ovo mesto?“, Antigona je odgovorila:

*Oče, jadni umorni Edipe, tornjevi koji natkriljuju ovaj grad još su daleko.
Što se ovog mesta tiče, jasno je da je sveto, osenčeno vinovom lozom i
maslinovim drvećem i lovorom;
Udobno skriveni u njima, slavuji slatko pevaju.*

Na čelu velikog baštenskog stola sedela je njena majka. Gospođa Viktorija, glava plemena, bila je vrlo ponosna na svoje kritsko nasleđe. Krićani su bili nezavisni, snažni borci, tvrdokorni ljudi koji se nisu mirili sa činjenicom da su ih Turci podjarmili. Gotovo da je svaka generacija dizala ustanak otkad su prvi Grci na kopnu, predvođeni sveštenstvom, postali nezavisni. Bili su složni; porodična odanost bila je prvi zakon koji je morao da se poštuje da bi se preživelo. Zatim je dolazila njihova odanost plemenu, širem porodičnom krugu, u koje su bila uključena i „krvna braća“ – oni koji su se pobratimili mešajući krv iz posekotine na ruci, zaklinjući se na vernost do groba. U srži su bili rasipnici, istovremeno i lakomi da bi sebi mogli da priušte rasipnost, da se pokažu. Bili su dostojanstveni ljudi, „i s pravom su takvi“, učila je Sofiju njena majka. Sve do 1600. godine pre naše ere Krit je bio kulturno središte zapadnog sveta, s velikim palatama, bogatim gradovima, talentovanim slikarima, vajarima, atletama, kao i trgovačko središte Egeja, jer su kritski brodovi trgovali sa svim zemljama na obalama Sredozemlja, njegova mornarica vladala je morima; a Krit je vladao i grčkim kopnom koliko je hteo. Sofija je odrasla na narodnoj mudrosti svoje majke s ostrva:

*Ko se uzda u Boga, nikad ne legne gladan da spava; a ako legne, san ga hrani...
Dobra domaćica može i kašikom da umuti... Slušajte savete starijih i oženjenih;
oni su pojeli dosta hleba i soli...*

Pored majke sedela je Sofijina tetka kirija Lambridu, zamenik vođe plemena; možda je zbog svog podređenog položaja uživala da hranu drugih ljudi posipa začinima nesuglasice.

S druge strane Sofija ugleda oca kako sedi na baštenskoj stolici opušten onoliko koliko je gospođa Viktorija napeta. Jednu od vrednosti koju je porodica spasla iz gradskog stana bio je portret u ulju Georgija Engastromenosa, koji je